

Осадчук Ігор Юрійович

Особливості функціонування правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Республіці Казахстан (2019–2024 рр.)

УДК [328:323.39](574)"2019/2024"
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-2.15>

Осадчук Ігор Юрійович
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
Львівського національного університету
імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-2666-1478

В рамках республіканської форми державного правління дослідники виділяють як типові, так і атипові напівпрезидентські системи правління. Актуальним напрямом у сфері аналізу атипових напівпрезидентських систем правління є дослідження правлячих еліт. У цьому зрізі метою статті є визначити особливості функціонування правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Республіці Казахстан впродовж 2019–2024 рр. Теоретико-методологічною основою дослідження є неоінституціоналізм. Головний метод, котрий став іманентною складовою частиною дослідження, – це метод порівняльного аналізу. Висловлення парламентом вотуму недовіри уряду в Республіці Казахстан автоматично не призводить до його відставки, оскільки ця відставка залежить від волі президента. Це й зумовлює атиповість напівпрезидентської системи правління в Республіці Казахстан у 2019–2024 рр. Процес прийняття політичних рішень в Республіці Казахстан відбувається на рівні неформальних протекціоністських відносин. Перебуваючи на посаді президента, Н. Назарбаєв встановив систему розподілу ренти для членів сім'ї та найближчого оточення, а також сприяв створенню неформальних мереж. Найбільш цінні економічні активи зазвичай належали або сім'ї Н. Назарбаєва, або найближчому оточенню глави держави. Після 2019 р. Н. Назарбаєв, використовуючи Раду безпеки, створив новий центр влади, який мав значний вплив на президента К.-Ж. Токаєва. Після січневих подій 2022 р. та усунення від влади клану Н. Назарбаєва, К.-Ж. Токаєв ініціював кадрові зміни, що призвели до оновлення правлячої еліти країни. В лютому 2022 р. К.-Ж. Токаєвим була започаткована ініціатива з повернення активів, коли він доручив уряду розробити план повернення в державну скарбницю грошей, незаконно виведених в іноземні юрисдикції. Правляча еліта в Республіці Казахстан за президентства К.-Ж. Токаєва з 2022 р. через законодавчий контроль, кадрові призначення, державні холдинги, державні закупівлі та програми, перерозподіл активів зберігає монополію на прийняття ключових політичних рішень і контроль над стратегічними галузями економіки.

Ключові слова: система державного правління, напівпрезиденталізм, атиповий напівпрезиденталізм, президент, парламент, урядовий кабінет, правляча еліта, Республіка Казахстан.

Вступ. Дослідження особливостей функціонування правлячих еліт в атипових напівпрезидентських системах правління є актуальним напрямом у сфері аналізу конституційних (і/чи політичних) систем правління. Відставка Н. Назарбаєва з посади президента і обрання главою держави К.-Ж. Токаєва зумовила необхідність дослідження правлячої еліти в контексті: транзиту президентської влади в Республіці Казахстан у 2019 р. [8]; нормативно-правових змін, спрямованих на збереження політичного впливу Н. Назарбаєва як голови Ради безпеки; відносин Н. Назарбаєва з діючим главою держави К.-Ж. Токаєвим в системі виконавчої влади у 2019–2021 рр.; втрати Н. Назарбаєвим політичної влади у 2022 р.

Атипові напівпрезидентські системи правління або окремі аспекти політичного процесу та міжінституційних відносин, які прямо чи опосередковано вказують на атиповість напівпрезидентських систем правління у рамках республіканської форми державного правління, проаналізовано у працях таких авторів як: І. Осадчук [3; 4; 20], В. Литвин [4; 20] тощо. Особливості правлячої еліти в Республіці Казахстан досліджували такі автори як: С. Каммінгс [12], К. Коллінз [9; 10], Д. Кудайбергенова [16], М. Ларуель [16; 18] тощо.

Мета та завдання. Метою статті є визначити особливості функціонування правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Республіці Казахстан впродовж 2019–2024 рр. Для реалізації поставленої мети треба вирішити такі завдання: 1) визначити типову напівпрезидентську систему правління; 2) розкрити особливості інституту вотуму недовіри урядам в Республіці Казахстан впродовж 2019–2024 рр.; 3) з'ясувати специфіку трансформації правлячої еліти в атиповій напівпрезидентській системі правління в Республіці Казахстан впродовж 2019–2024 рр.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження обрано неоінституціоналізм і його варіативні типи й парадигми. Їх поєднання дозволило виробити цілісне уявлення про типовість чи атиповість формату напівпрезиденталізму на підставі такого індикатора, як інститут вотуму недовіри урядам. Головний метод, котрий став іманентною складовою частиною дослідження, – це метод порівняльного аналізу.

Результати. В сучасній політичній науці одним з найапробованіших визначень типового напівпрезиденталізму (типової напівпрезидентської системи правління) у рамках республіканської форми державного правління є визначення

Р. Елгі [14; 15]. У представленому дослідженні ми використовуємо модифікацію дефініції Р. Елгі, розроблену українським дослідником В. Литвином, який визначає *типовий напівпрезиденталізм* (*типову напівпрезидентську систему правління*) – як конституційну (і/чи політичну) систему республіканської форми державного правління (спрощено систему державного правління), якій властиві посада всенародно (прямо/опосередковано) обраного на фіксований термін президента, а також інститут прем'єр-міністра й урядового кабінету, які обов'язково колективно відповідальні хоча б перед легіслатурою (разом з цим, прем'єр-міністр та урядовий кабінет можуть бути одночасно колективно відповідальними і перед парламентом, і перед главою держави; більше того, міністри урядового кабінету можуть бути індивідуально відповідальними перед парламентом і/чи президентом, але це не має жодного дефінітивного значення та впливу на структурування системи державного правління), а також притаманний процес суміщення або дуалізації виконавчої влади, з одного боку, президентом (обов'язково як главою держави), а з іншого боку, – прем'єр-міністром (обов'язково як главою уряду) та урядом/урядовим кабінетом [1, с. 5; 2, с. 7].

Незалежно від природи та процесуальної логіки парламентського вотуму недовіри уряду і/чи прем'єр-міністру напівпрезидентською позиціонується та система державного правління, в якій існує «безперервна» обов'язкова колективна відповідальність уряду та прем'єр-міністра перед легіслатурою, чи, інакше кажучи, в якій легіслатура володіє ініціативою ставити питання про колективну відповідальність уряду. Натомість усі інші/додаткові уточнення та атрибути є тільки допоміжними правилами класифікації систем правління, які варто застосовувати тільки у типологізації напівпрезиденталізму [1, с. 80].

В Республіці Казахстан уряд є колегіальним органом і у своїй діяльності відповідальний перед президентом та парламентом (ч. 2 ст. 64 Конституції) [11]. Згідно з ст. 70 Конституції, уряд заявляє президенту про відставку у випадку висловлення Мажилісом (нижньою палатою парламенту) чи загалом парламентом вотуму недовіри уряду. Президент впродовж десяти днів розглядає питання про прийняття чи відхилення відставки уряду. Прийняття відставки прем'єр-міністра означає припинення повноважень всього уряду. У випадку відхилення відставки уряду президент доручає уряду подальше здійснення повноважень. При цьому, президент має право з власної ініціативи прийняти рішення про припинення повноважень уряду і звільнити з посади будь-якого його члена [11]. Відтак висловлення парламентом вотуму недовіри уряду автоматично не призводить до його відставки, оскільки ця відставка залежить від волі

президента. Це зумовлює атиповість напівпрезидентської системи правління в Республіці Казахстан у 2019–2024 рр.

В Республіці Казахстан процес прийняття політичних рішень відбувається на рівні неформальних протекціоністських відносин. За час президентства Нурсултан Назарбаєв перебував на вершині вертикальної структури влади, що дозволяла йому керувати системою стримувань і противаг між різними групами інтересів. Встановивши систему розподілу ренти для членів сім'ї та найближчого оточення, Н. Назарбаєв створив неформальні мережі. Найбільш цінні економічні активи зазвичай належали або сім'ї Н. Назарбаєва, або найближчому оточенню глави держави. За президентства Н. Назарбаєва виникли різні сімейні синдикати, ядро яких склали кілька ключових постатей: Дариға Назарбаєва (старша дочка Н. Назарбаєва), Тимур Кулібаєв (чоловік дочки Н. Назарбаєва, Дінари) та Кайрат Сатібалди (племінник Н. Назарбаєва) [7, с. 14].

19 березня 2019 р. президент Республіки Казахстан Н. Назарбаєв подав у відставку. Відповідно до Конституції функції глави держави почав виконувати голова Сенату (голова верхньої палати парламенту) Касим-Жомарт Токаєв. Своєю чергою, головою Сенату було призначено Даригу Назарбаєву. Таким чином, в березні 2019 р. відбулася передача президентської влади від Н. Назарбаєва до його наступника, спікера Сенату К.-Ж. Токаєва, який у червні 2019 р. на дострокових виборах був обраний президентом на п'ятирічний строк. Впродовж передвиборчої кампанії 2019 р. Н. Назарбаєв активно підтримував кандидатуру К.-Ж. Токаєва, закликаючи виборців голосувати за останнього. Підкреслюючи спадкоємність соціальної, економічної та зовнішньої політики, Н. Назарбаєв був зображений на агітаційних плакатах разом зі «спадкоємцем». Перемозі К.-Ж. Токаєва на президентських виборах 2019 р. сприяли такі чинники: по-перше, Н. Назарбаєв розраховував на ефект неочікуваності: піти у відставку без попередження та швидко провести вибори, легітимізувавши владу обраного наступника; по-друге, ставка К.-Ж. Токаєва на авторитет Н. Назарбаєва як «Лідера нації» та неконсолідована опозиція сприяли перемозі К.-Ж. Токаєва на президентських виборах. перейменування столиці Астани на Нур-Султан, присвоєння Н. Назарбаєву звання «Народного героя» у 2019 р. засвідчили прагнення нової влади продовжувати курс колишнього президента.

У жовтні 2019 р. президент К.-Ж. Токаєв підписав указ, відповідно до якого глава держави відтепер повинен був узгоджувати з головою Ради безпеки (Н. Назарбаєвим) призначення: міністрів (крім міністрів закордонних справ, внутрішніх справ та оборони); акімів областей, міст республіканського значення та столиці; керівників органів, безпосередньо підпорядкованих і підзвітних пре-

зиденту (до таких органів належали: Адміністрація президента, Генеральна прокуратура, Комітет національної безпеки, Агентство у справах держслужби, Агентство протидії корупції, Національний банк, Республіканська гвардія, Служба зовнішньої розвідки, Служба охорони президента, Рахунковий комітет з контролю); секретаря Ради безпеки. К.-Ж. Токаєву в той час не вистачало політичного капіталу, щоб ігнорувати волю свого попередника [7, с. 21].

Внаслідок конституційних змін, внесених ще у травні 2018 р., Рада безпеки була перетворена з консультативно-дорадчого на конституційний орган (який встановлює принципи внутрішньої та зовнішньої безпекової політики). Всі рішення Ради безпеки стали юридично обов'язковими, а сам інститут – альтернативою президентству. Водночас Н. Назарбаєв був наділений статусом довічного голови Ради безпеки [7, с. 12]. У 2019 р. Н. Назарбаєву вдалося сформувати новий центр влади, який мав значний вплив на президента К.-Ж. Токаєва. Після відставки з посади глави держави Н. Назарбаєв продовжив володіти владою як голова Асамблеї народу Казахстану (до 28 квітня 2021 р.), голова Ради безпеки Республіки Казахстан (до 5 січня 2022 р.), голова «партії влади» «Нур Отан» (до 28 січня 2022 р.), член Конституційної ради (до 1 січня 2023 р.), «Лідер нації» і як «почесний сенатор» (до 13 січня 2023 р.). Водночас, Н. Назарбаєв зберігав домінуюче становище в неформальній системі влади, виконуючи консультативну роль, що підкріплювалась його прямим і непрямым контролем над ключовими секторами економіки та державними інститутами (наприклад, соратник Н. Назарбаєва, колишній прем'єр-міністр К. Масімов до січня 2022 р. був головою Комітету національної безпеки) [7, с. 13].

В січні 2022 р. у великих містах Республіки Казахстан поширились масові протести проти підвищення цін на зріджений газ, що переросли в заворушення і зіткнення демонстрантів з поліцією та армією, захоплення держустанов. В країні було запроваджено режим надзвичайного стану і за запитом президента К.-Ж. Токаєва введено війська держав-членів Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ). Президент К.-Ж. Токаєв зазначив, що відповідальність за високі ціни на газ лежить на попередньому урядові. Внаслідок цього прем'єр-міністр А. Мамін подав у відставку, а виконувачем обов'язків глави уряду було призначено А. Смаїлова [13]. Всі вищевказані події призвели до того, що експрезидент Н. Назарбаєв втратив політичну владу. 26 січня 2022 р. депутати Сенату (верхньої палати парламенту) схвалили законодавчі поправки, що скасували довічне головування Н. Назарбаєва в Асамблеї народу Казахстану та Раді безпеки, а також необхідність узгодження з ним ініціатив у внутрішній і зовнішній політиці.

Згодом президент К.-Ж. Токаєв призначив дострокові президентські вибори на листопад 2022 р., за результатами яких здобув перемогу.

Впродовж 2022–2023 р. влада Республіки Казахстан розвінчувала культ особистості Н. Назарбаєва. З Конституції були виключені згадки про нього, як про «Лідера нації» (Єлбаси), республіканську столицю перейменували з Нур-Султана на Астану, День першого президента був виключений із державних свят. З приходом до влади К.-Ж. Токаєва старша дочка Н. Назарбаєва Дариґа залишилася на посаді голови Сенату до 2 травня 2020 р. Причинами усунення Д. Назарбаєвої з посади голови Сенату були прагнення К.-Ж. Токаєва розширити свій політичний вплив, а також публічні скандали та судовий процес в Лондоні в жовтні 2019 р. щодо її сина Айсултана, які своєю чергою, негативно вплинули на репутацію Дариґи Назарбаєвої та імідж її батька. Впродовж січня 2021 р. – лютого 2022 р. Д. Назарбаєва була депутатом Мажилісу (нижньої палати парламенту за списком партії «Нур Отан»). У лютому 2022 р. Д. Назарбаєва ухвалила рішення скласти повноваження депутата та зосередитися на громадській, гуманітарній, культурній та благодійній діяльності. Поступово президент К.-Ж. Токаєв став нарощувати власний політичний вплив, ставши головою Асамблеї народу Казахстану (28 квітня 2021 р.), головою Ради безпеки (5 січня 2022 р.), головою партії «Нур Отан» (28 січня 2022 р.).

За президентства К.-Ж. Токаєва з 2022 р. в Республіці Казахстан сформувалася правляча еліта, яка поєднує високопосадовців, керівників державних компаній та впливових бізнесменів. Після січневих подій 2022 р. та усунення від влади клану Н. Назарбаєва, К.-Ж. Токаєв ініціював кадрові зміни, що призвели до оновлення політичного ландшафту країни. Ключовими представниками правлячої еліти з 2019 р. є: Є. Кошанов (у 2019–2022 рр. – керівник адміністрації президента; з 2022 р. – голова Мажилісу та голова партії «Аманат» (до 2022 р. партія називалась «Нур Отан») після виходу К.-Ж. Токаєва з її лав [6]), А. Смаїлов (у 2022–2024 рр. – прем'єр-міністр Республіки Казахстан), Р. Скляр (з 2022 р. – перший заступник прем'єр-міністра), К. Ракішев (впливовий бізнесмен, президент холдингу «Fincraft Group»), М. Тлеуберді (у 2019–2021 рр. – міністр закордонних справ; у 2021–2023 р. – заступник прем'єр-міністра, міністр закордонних справ), О. Бектенов (у 2023–2024 рр. – керівник адміністрації президента; з 2024 р. – прем'єр-міністр Республіки Казахстан).

Після січневих подій 2022 р. в Республіці Казахстан уряд ініціював повернення державі активів, які раніше належали членам сім'ї та оточенню колишнього президента Н. Назарбаєва. Ініціатива з повернення активів була започаткована

К.-Ж. Токаєвим у лютому 2022 р., коли він доручив уряду розробити план повернення в державну скарбницю грошей, незаконно виведених в іноземні юрисдикції. Роботу з реалізації цього завдання було доручено Спеціальній міжвідомчій комісії з питань протидії незаконному накопиченню економічних ресурсів, створеній президентом у червні 2022 р. [17]. Загалом, станом на травень 2024 р., було повернуто активів на суму близько 1,7 млрд доларів США, з яких приблизно 575 млн доларів репатрійовано з-за кордону [17]. К. Сатибалди (племінник Н. Назарбаєва) був заарештований у березні 2022 р. за звинуваченням у розкраданні державних коштів та зловживанні службовим становищем, що призвело до значних збитків для економіки Республіки Казахстан (зокрема, його звинувачували у розкраданні активів компанії «Казахтелеком»). У вересні 2022 р. суд Астани засудив К. Сатибалди до шести років позбавлення волі, а державі було повернуто активів на суму 1,6 млрд доларів США [5; 19]. Суд визнав незаконним продаж 50% частки в компанії «Liquefied Petroleum Gas Storage Park», розташований в місті Атирау Т. Кулібаєву (зять Н. Назарбаєва). Внаслідок чого цей актив також було повернуто державі [17]. Крім того, суд визнав незаконним продаж оптового ринку «Барис-4» в Алмати й 31,9% акцій Алматинського заводу важкого машинобудування Болату Назарбаєву (молодший брат Н. Назарбаєва). В результаті ці активи повернулися у власність держави [17].

Після масових протестів у січні 2022 р., К.-Ж. Токаєв ініціював певну реструктуризацію економічної еліти. Головними механізмами контролю правлячої еліти над ключовими галузями економіки в Республіці Казахстан за президентства К.-Ж. Токаєва стали такі: *перерозподіл власності* (частину бізнес-активів сім'ї і оточення Н. Назарбаєва було націоналізовано чи перерозподілено на користь найближчого оточення К.-Ж. Токаєва); *державні холдинги* (Акціонерне товариство «Фонд національного добробуту «Самрук-Казина», Акціонерне товариство «Національний управляючий холдинг «Байтерек»). Ці холдинги є державними інструментами розподілу ресурсів, а їх керівництво призначається президентом чи його оточенням; *кадровий контроль* (критично важливі посади у сферах енергетики, фінансів, інфраструктури займають люди з команди президента); *законодавчий контроль* (парламент підконтрольний адміністрації президента, що дозволяє приймати необхідні закони (про держвласність, держзакупівлі, приватизацію тощо); *державні закупівлі та державні програми* (основні державні підряди на будівництво, ремонт, інфраструктуру отримують компанії, пов'язані з правлячою елітою, а низький рівень прозорості дозволяє спрямовувати бюджетні кошти через контрольовані структури).

Висновки. В Республіці Казахстан президент мав право з власної ініціативи прийняти рішення про припинення повноважень уряду і звільнити з посади будь-якого його члена. Таким чином, висловлення парламентом вотуму недовіри уряду автоматично не призводило до його відставки, оскільки ця відставка залежала від волі президента. Це зумовило атиповість напівпрезидентської системи правління в Республіці Казахстан у 2019–2024 рр. У 2019 р. Н. Назарбаєв, використовуючи Раду безпеки, створив новий центр влади, який мав значний вплив на президента К.-Ж. Токаєва. Після сіневих подій 2022 р. та усунення від влади клану Н. Назарбаєва, К.-Ж. Токаєв ініціював кадрові зміни, що призвели до оновлення правлячої еліти країни. За президентства К.-Ж. Токаєва з 2022 р. в Республіці Казахстан сформувалася правляча еліта, яка поєднує високопосадовців, керівників державних компаній та впливових бізнесменів. Ця еліта через законодавчий контроль, кадрові призначення, державні холдинги, державні закупівлі та програми, перерозподіл активів зберігає монополію на прийняття ключових політичних рішень і контроль над стратегічними галузями економіки. В подальших дослідженнях проаналізуємо особливості функціонування правлячих еліт в атипових напівпрезидентських системах правління в інших країнах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
2. Литвин В., Романюк А. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Сер. 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 20. С. 3–12.
3. Осадчук І. Атипова напівпрезидентська система правління та політичний режим в Республіці Казахстан (1995–2018). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Історія. Філософія. Політологія»*. 2019. № 17. С. 72–75.
4. Осадчук І., Литвин В. Еволюція типових й атипових систем правління у контексті «хвиль» дослідження республіканської форми правління. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Вип. 49. С. 315–327.
5. Племінника Назарбаєва засудили до 6 років в'язниці. *Укрінформ*. 26.09.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3579951-pleminnika-nazarbaeva-zasudili-do-6-rokiv-vaznici.html> (дата звернення: 27.04.2025).

6. Президент Казахстану вийшов з правлячої партії. *Укрінформ*. 26.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3467908-prezident-kazahstanu-vijsov-z-pravlacoi-partii.html> (дата звернення: 27.04.2025).

7. Bohr A., Brauer B., Gould-Davies N., Kassenova N., Lillis J., Mallinson K., Nixey J., Satpayev D. Kazakhstan: Tested by Transition. Chatham House Report. London: The Royal Institute of International Affairs, 2019. 126 p.

8. Burkhanov A., Orazgaliyev S., Araral E. Political Culture and Power Transition: The Case of Kazakhstan // Caron J.-F. Understanding Kazakhstan's 2019 Political Transition. Palgrave Macmillan, 2021. P. 7–28.

9. Collins K. Clan Politics and Regime Transition in Central Asia. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 400 p.

10. Collins K. The Logic of Clan Politics: Evidence from the Central Asian Trajectories. *World Politics*. 2004. Vol. 56. No. 2. P. 224–261.

11. Constitution of the Republic of Kazakhstan. *Official website of the President of the Republic of Kazakhstan*. URL: <https://www.akorda.kz/en/constitution-of-the-republic-of-kazakhstan-50912> (Last accessed: 27.04.2025).

12. Cummings S. Kazakhstan: Power and the Elite. London; New York: I.B. Tauris, 2005. 202 p., [6] p.

13. Election campaign and prospects of «democratization» of Kazakhstan. *East European Council*. URL: <https://eecouncil.com/election-campaign-and-prospects-of-democratization-of-kazakhstan/> (Last accessed: 27.04.2025).

14. Elgie R. A Fresh Look at Semipresidentialism: Variations on a Theme. *Journal of Democracy*. 2005. Vol. 16. No. 3. P. 1–21.

15. Elgie R. The classification of democratic regime types: conceptual ambiguity and contestable assumptions. *European Journal of Political Research*. 1998. Vol. 33. No. 2. P. 219–238.

16. Kudaibergenova D., Laruelle M. Making sense of the January 2022 protests in Kazakhstan: failing legitimacy, culture of protests, and elite readjustments. *Post-Soviet Affairs*. 2022. Vol. 38. No. 26. P. 1–19.

17. Kumenov A. Kazakhstan: Government recoups \$1.7Bn in illegally appropriated assets. The former president's family have featured among the major losers in this confiscation drive. *Eurasianet*. May 13, 2023. URL: <https://eurasianet.org/kazakhstan-government-recoups-17bn-in-illegally-appropriated-assets> (Last accessed: 27.04.2025).

18. Laruelle M. Discussing Neopatrimonialism and Patronal Presidentialism in the Central Asian Context. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*. 2012. Vol. 20. No. 4. P. 301–324.

19. Nazarbayev's nephew returns \$1.6bn in assets to Kazakhstan. *Daryo*. August 13, 2024. URL: <https://daryo.uz/en/2024/08/13/nazarbayevs-nephew-returns-16bn-in-assets-to-kazakhstan> (Last accessed: 27.04.2025).

20. Osadchuk I., Lytvyn V. The Atypicality of Semi-Presidentialism in Post-Soviet Countries: The Context of Votes of No Confidence in Governments. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*. 2019. Vol. 19. No. 1. P. 57–82.

REFERENCES:

1. Lytvyn, V. (2018). Atrybuty ta riznovydy napivprezydentskoi systemy pravlinnia v Yevropi: instytut-siino-protseesualnyi i politychno-povedinkovy aspekt: monohrafiia [Attributes and Varieties of the Semi-Presidential System of Government in Europe: Institutional, Procedural and Political, Behavioral Aspects: monograph]. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. 636 s. [in Ukrainian].

2. Lytvyn, V., Romaniuk, A. (2016). Kontseptualizatsiia i teoretychna dystynktsiia poniat "forma derzhavnoho pravlinnia" ta "systema derzhavnoho pravlinnia" u politychnii nautsi [Conceptualization and Theoretical Distinction Between the Terms «Form of Government» and «System of Government» in Political Science]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova: Ser. 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 20. S. 3–12. [in Ukrainian].

3. Osadchuk, I. (2019). Atypova napivprezydentska systema pravlinnia ta politychni rezhy v Respublitsi Kazakhstan (1995–2018) [Atypical semi-presidential system of government and political regime in the Republic of Kazakhstan (1995–2018)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya "Istoriia. Filosofiia. Politolohiia"*. № 17. S. 72–75. [in Ukrainian].

4. Osadchuk, I., Lytvyn, V. (2023). Evoliutsiia typovykh y atypovykh system pravlinnia u konteksti "khvyli" doslidzhennia respublikanskoi formy pravlinnia [Evolution of typical and atypical systems of government in the context of research «waves» on the republican form of government]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofsko-politolohichni studii*. Vyp. 49. S. 315–327. [in Ukrainian].

5. Plemynnyka Nazarbaieva zasudyly do 6 rokiv viaznytsi [Nazarbayev's nephew sentenced to 6 years in prison]. *Ukrinform*. 26.09.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3579951-pleminnyka-nazarbaieva-zasudili-do-6-rokiv-vaznici.html> (data zvernennia: 27.04.2025). [in Ukrainian].

6. Prezident Kazakhstanu vyishov z pravliachoi partii [President of Kazakhstan resigns from the ruling party]. *Ukrinform*. 26.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3467908-prezident-kazahstanu-vijsov-z-pravlacoi-partii.html> (data zvernennia: 27.04.2025). [in Ukrainian].

7. Bohr, A., Brauer, B., Gould-Davies, N., Kassenova, N., Lillis J., Mallinson, K., Nixey, J., Satpayev, D. (2019). Kazakhstan: Tested by Transition. Chatham House Report. London: The Royal Institute of International Affairs. 126 p. [in English].

8. Burkhanov, A., Orazgaliyev, S., Araral, E. (2021). Political Culture and Power Transition: The Case of Kazakhstan // Caron, J.-F. Understanding Kazakhstan's 2019 Political Transition. Palgrave Macmillan. P. 7–28. [in English].

9. Collins, K. (2009). Clan Politics and Regime Transition in Central Asia. Cambridge: Cambridge University Press. 400 p. [in English].

10. Collins, K. (2004). The Logic of Clan Politics: Evidence from the Central Asian Trajectories. *World Politics*. Vol. 56. No. 2. P. 224–261. [in English].

11. Constitution of the Republic of Kazakhstan. Official website of the President of the Republic of Kazakhstan. URL: <https://www.akorda.kz/en/constitution-of-the-republic-of-kazakhstan-50912> (Last accessed: 27.04.2025). [in English].
12. Cummings, S. (2005). Kazakhstan: Power and the Elite. London; New York: I.B. Tauris. 202 p., [6] p. [in English].
13. Election campaign and prospects of "democratization" of Kazakhstan. *East European Council*. URL: <https://eecouncil.com/election-campaign-and-prospects-of-democratization-of-kazakhstan/> (Last accessed: 27.04.2025). [in English].
14. Elgie, R. (2005). A Fresh Look at Semipresidentialism: Variations on a Theme. *Journal of Democracy*. Vol. 16. No. 3. P. 1–21. [in English].
15. Elgie, R. (1998). The classification of democratic regime types: conceptual ambiguity and contestable assumptions. *European Journal of Political Research*. Vol. 33. No. 2. P. 219–238. [in English].
16. Kudaibergenova, D., Laruelle, M. (2022). Making sense of the January 2022 protests in Kazakhstan: failing legitimacy, culture of protests, and elite readjustments. *Post-Soviet Affairs*. Vol. 38. No. 26. P. 1–19. [in English].
17. Kumenov, A. (2023). Kazakhstan: Government recoups \$1.7Bln in illegally appropriated assets. The former president's family have featured among the major losers in this confiscation drive. *Eurasianet*. May 13, 2023. URL: <https://eurasianet.org/kazakhstan-government-recoups-17bln-in-illegally-appropriated-assets> (Last accessed: 27.04.2025). [in English].
18. Laruelle, M. (2012). Discussing Neopatrimonialism and Patronal Presidentialism in the Central Asian Context. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*. Vol. 20. No. 4. P. 301–324. [in English].
19. Nazarbayev's nephew returns \$1.6bn in assets to Kazakhstan. *Daryo*. August 13, 2024. URL: <https://daryo.uz/en/2024/08/13/nazarbayevs-nephew-returns-16bn-in-assets-to-kazakhstan> (Last accessed: 27.04.2025). [in English].
20. Osadchuk, I., Lytvyn, V. (2019). The Atypicality of Semi-Presidentialism in Post-Soviet Countries: The Context of Votes of No Confidence in Governments. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*. Vol. 19. No. 1. P. 57–82. [in English].

Features of the functioning of the ruling elite in the atypical semi-presidential system of government in the Republic of Kazakhstan (2019–2024)

Osadchuk Ihor Yuriiovych

PhD in Political Science,
Associate Professor at the Department
of Political Science
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2666-1478

Within the republican form of government, researchers distinguish both typical and atypical semi-presidential systems of government. A relevant area in the analysis of atypical semi-presidential systems of government is the study of ruling elites. In this context, the purpose of the article is to identify the features of the functioning of the ruling elite in the atypical semi-presidential system of government in the Republic of Kazakhstan in 2019–2024. The main method that has become an immanent part of the study is the method of comparative analysis. A vote of no confidence in the government in the Republic of Kazakhstan does not automatically lead to its resignation, as it depends on the will of the president. This determines the atypical nature of the semi-presidential system of government in the Republic of Kazakhstan in 2019–2024. Political decision-making in Kazakhstan is based on informal protectionist relations. During his tenure as president, N. Nazarbayev established a system of rent distribution for family members and his inner circle, and promoted the creation of informal networks. The most valuable economic assets usually belonged either to N. Nazarbayev's family or to the head of state's inner circle. After 2019, N. Nazarbayev, using the Security Council, managed to form a new centre of power that had significant influence on President K.-J. Tokayev. After the January 2022 events and the removal of Nazarbayev's clan from power, K.-J. Tokayev initiated personnel changes that led to the renewal of the country's ruling elite. In February 2022, K.-J. Tokayev launched an asset recovery initiative when he instructed the government to develop a plan to return to the state treasury money illegally transferred to foreign jurisdictions. Since 2022, the ruling elite in the Republic of Kazakhstan under the presidency of K.-J. Tokayev has maintained a monopoly on key political decisions and control over strategic sectors of the economy through legislative control, personnel appointments, state holdings, public procurement and programmes, and the redistribution of assets.

Key words: system of government, semi-presidential system of government, atypical semi-presidential system of government, president, parliament, cabinet, ruling elite, Republic of Kazakhstan.